

BİZE
YÖN VEREN
METİNLER
III

BEYLİK'TEN CİHAN DEVLETİ'NE
(1299-1606...)

Derleyen: Alev Alath
Seri Editörü: Prof. Dr. Ömür Ceylan
3. Cilt Editörü: Prof. Dr. Ömür Ceylan

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ

2024

Kapadokya Üniversitesi Yayınları: 93
Tarihe Yön Veren Metinler Serisi: 16 (3. Cilt)

ISBN: 978-605-4448-92-0 (C. 3)
978-605-4448-89-0 (Tk)

1. Basım: Ağustos 2021
© Eylül 2024

BİZE YÖN VEREN METİNLER - III

Derleyen: Alev Alatlı

Seri Editörü: Prof. Dr. Ömür Ceylan

3. Cilt Editörü: Prof. Dr. Ömür Ceylan

© Copyright, 2024, KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Sertifika No: 43348

Kapadokya Üniversitesi tarafından yayımlanan basılı, elektronik veya diğer formatlardaki bilimsel yayınlar, sempozyum bildirimleri ve ders içeriklerine ait bütün haklar Kapadokya Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, Kapadokya Üniversitesinin yazılı izni olmaksızın yayının tümünün elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Son Okuma: Gökçe Demirelli

Kapak Tasarım: Elif Çepikkurt

Sayfa Tasarım: Çelebi Şenel

Baskı ve Cilt: Bizim Büro (Sertifika No: 42488)

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

Bu kitap Kültür ve Turizm Bakanlığı katkılarıyla hazırlanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteği ile hazırlanan bu projenin içeriği hiçbir surette Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk Alev Alatlı Eğitim ve Sağlık Vakfına aittir.

Alatlı, A. (Der.), Ceylan, Ö. (Seri Ed. ve Ed.), (2024). *Bize Yön Veren Metinler* (Cilt 3). Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları.

1. Baskı, 751 s, 16,5 x 23,5 cm.

ISBN: 978-605-4448-92-0 / 978-605-4448-89-0 (Tk)

Anahtar Sözcükler: 1. Osmanlı Dokümantasyon Tarihi, 2. Kronikler, 3. Askeri Tarih, 4.Din Kaynaklı Literatür, 5.Bilim Tarihi.

**KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ**

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

kapadokyayayinlari.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Cilt III Beylik'ten Cihan Devleti'ne (1299-1606)

Edisyon Notları.....	23
Kısaltmalar.....	25

HUKUK, MALİYE, BÜROKRASİ VE RESMÎ YAZIŞMA GELENEĞİ

KLASİK DÖNEM OSMANLI DOKÜMANTASYON TARİHİ (Cahit Telci).....	31
Mekece Vakfı Temlik-nâmesi.....	39
Orhan Gazi'nin Mülk-nâmesi	40
Sultan I. Murad'ın Evrenos Bey'e Mektubu	41
Timur'un Ankara Savaşı Fetih-nâmesi	44
Amasya Kaya Kitabesi (Bâyezid Paşa İmâret Vakfiyesi).....	46
Karamanoğlu İbrahim Beg'in II. Murad'a Ahid-nâmesi (Sevgend-nâme).....	48
II. Murad'ın Vasiyyet-nâmesi	49
Fatih Sultan Mehmed'in Galata Gayrimüslimlerine Verdiği Ahid-nâme.....	51
Kanun-nâme-i Âl-i Osman	53
Yazılış Sebebi.....	53
Divan-ı Hümâyûn Üyeleri ve Protokolü.....	54
Devletin Devamlılığı İçin Kardeş Katli.....	56
Fatih Sultan Mehmed Han Yarlığı.....	56
Fatih Sultan Mehmed'in Bosna Ruhbanlarına Ahid-nâmesi.....	58
İhtisâb Kanunları.....	59
Şehzade Ahmed'in Yayalara Verdiği Ahid-nâme	62
Yavuz Sultan Selim Kanun-nâmesi	63
Adâlet-nâmeler	65
15 Mart 1516 Tarihli Semendre Eflakları Adâlet-nâmesi.	65
17 Mayıs 1565 Tarihli Adâlet-nâme.....	66
30 Eylül 1609 Tarihli Adâlet-nâme	66
Uzun Hasan (Hasan Padişah) Kanunları.....	67
Diyarbakir Vilayeti Yasaları Defteri.....	68

Mardin Livası Yasaları Defteri.....	68
Ergani Livası Yasaları Defteri.....	69
Kanuni'nin I. François'ya 1526 Tarihli Fermanı	69
Şehzade Bayezid'in Babası Kanuni'ye Mektupları	70
Kanuni'nin Namaz Kılmayanlar Hakkında Fermanı	72
Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Kahve Fetvaları	74
Surre Defterlerinin Güvenliği Hakkında Hüküm	76
Devlet İşleyişinde Süreklilik: Avarız Muafiyetine Dair Ferman	77
Yahudilerin Müslüman Köle ve Cariye Almamasına Dair Hüküm	79

ASKERÎ TARİH

OSMANLI SAVAŞ VE SAVAŞ SANATI METİNLERİ (Cahit Telci)	83
Tuhfetü'l-Guzât (Matrakçı Nasuh).....	85
Topçular Kâtibi Abdülkâdir Efendi Tarihi	87
İstolni Belgrat Seferi'nde Ordunun Düzeni.....	88
II. Osman'ın Hotin Seferi İçin Dökülen Toplar.....	89

SİYASET-NÂME ISLÂHÂT-NÂME VE LÂYİHALAR

OSMANLI SİYASET DÜŞÜNCESİNİN KAYNAKLARI (Özer Küpeli)	93
Âsaf-nâme (Lütfi Paşa)	97
Yazılış Sebebi.....	97
Veziriazamın Meziyetleri	98
Kitabu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menafi'î'l-Mü'minîn	99
Eski Kanun ve Âdetlere Yönelik Eleştiriler.....	100
es-Siyâsetü's-Şer'iyye (Dede Cöngi)	102
Yöneticilere Geniş Yetkiler Tanınması	103
Hak Aramak İçin Sultanın Huzuruna Çıkmak	104
Nushatü's-Selâtin (Gelibolulu Mustafa Âli)	105
Halkın Padişaha Karşı Vazifesi.....	105
Nüzul ve Avarız Vergileri	106
Vurgunculuk.....	107
Hırzû'l-mülûk	107
Yazılış Sebebi.....	108
Padişahın Dikkat Etmesi Gereken Durumu.....	109
Kavânin-i Âl-i Osmân der-Hulâsa-i Mezâmîn-i Defter-i Divân (Ayn Ali Efendi).....	110
Yazılış Sebebi	110
Timar Sisteminin Bozulma Sebepleri.....	111
Usulü'l-hikem fi Nizami'l-Âlem	112
Yazılış Sebebi.....	113
Avrupa'nın Askerî Alanda Üstünlüğü	114

KRONİKLER

OSMANLI TARİH YAZICILIĞI (Özer Küpeli).....	119
Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân (Ahmedî)	123
Sultan Alaaddin, Ertuğrul, Osman Gazi	124
Gazi Murad Han'ın Sırplarla Savaşı, Şehit Oluşu ve Kâfirlerin Hezimetini.....	125
Sultan Murad Oğlu Sultan Bayezid.....	125
Behcetü't-Tevârih (Şükrullah).....	126
Çelebi Mehmed'in Tahta Çıkışı.	126
II. Murad'ın Tahta Çıkışı ve Saltanatı.....	126
Gazavât-ı Sultân Murâd	128
Hunyadi Janos'un Sofya'yı Ele Geçirmesi, İzladı Derbendi Savaşı ve Edirne-Segedin Antlaşması	128
Düstûr-nâme (Enverî)	130
Aydinoğlu Mehmed Bey'in Birgi'ye Gelişi, Topraklarını Oğullarına Paylaşması ve Gazi Umur Bey'in Aşağı İzmir'i Fethi.....	131
Frenklerin Aşağı İzmir'e Taarruzu, Kalenin Elden Çıkışı, Umur Bey'in Hücumu ve Şehit Olması.....	132
Târîh-i Âl-i Selçûk (Yazıcı-zâde Ali)	134
Osmanlılara Hanlığın Değmesi.....	134
Osman'ın Uç Beyi Olması	134
Margarit Manastırı Rahiplerinin Söğüt'e Osman Gazi'ye Gelişi.....	136
Tevârih-i Âl-i Osmân (Âşıkpaşa-zâde)	136
Osman Gazi'nin Rüyası.....	137
Osman Gazi'nin Kanunları.....	137
I. Murad'ın Edirne'yi Fethi.....	138
Yeniçeri Ocağı'nın Kuruluşu.....	138
Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u Fethi.....	138
Otlukbeli Savaşı.....	139
Osmanlı Padişahlarının Huy ve Âdetleri.....	140
Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlar	141
Süleyman Şah'ın Anadolu'ya Gelişi.....	141
Orhan Gazi Devri, Rumeli'ye Geçiş.....	142
Musa Çelebi ve Evnenos Gazi'yi İmtihanı	143
Târîh-i Ebü'l-Feth (Dursun Bey)	144
Rumeli Hisarı'nın İnşası.....	145
Fatih'in Ayasofya'ya Girişi.....	145
İstanbul'un İmarı.....	145
Kefe'nin Fethi.....	147
Kitâb-ı Cihân-nümâ (Neşri).....	148
Osman Gazi'nin Oğlu Orhan Gazi'ye Vasiyeti	148
Orhan Gazi Döneminde Yaya Teşkilatının Kuruluşu.....	148

Geyikli Baba'nın Hikâyesi	149
Simavna Kadısı Oğlu Bedrettin ve Börklüce Mustafa	151
Tevârih-i Âl-i Osmân (Kemalpaşa-zâde).....	152
Osman Gazi'nin, Beyliği Oğlu Orhan Gazi'ye Bırakması ve Vefatı.....	153
Germiyanoğlu'nun I. Murad'a İtaati, Kızını Şehzade Bayezid'e Vermesi ve Şehzade Bayezid'in Düğünü	153
Otranto'nun Fethi.....	155
Heşt Bihişt (İdris-i Bitlisi).....	156
Fatih'in Ulemaya Gösterdiği Yakınlık	156
II. Bayezid'in Kapsamlı Bir Osmanlı Tarihi Yazdırma Arzusu	156
İdris-i Bitlisi'nin Türkçe Eserlere Yaklaşımı	157
II. Bayezid	157
Selim-nâme (İdris-i Bitlisi)	157
Selim-nâme'nin İçeriği	158
Çaldıran Savaşı	158
Süleyman-nâme (Bostan Çelebi)	159
Vezir Kelimesi ve Vezirin Hususiyetleri	160
Makbul İbrahim Paşa'nın Öldürülmesi.....	160
Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik (Celâl-zâde Mustafa Çelebi).....	161
Yazılış Sebebi.....	161
Yavuz Sultan Selim'in Vefatı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Tahta Çıkışı	162
Tevârih-i Âl-i Osmân (Lütfi Paşa)	164
Yazılış Sebebi.....	164
Mohaç Savaşı	165
Târih-i Selânikî (Mustafa Selânikî).....	167
Kıbrıs'ın Fethi	168
Sakarya Nehri-Sapanca Gölü-İzmir Körfezi Kanal Projesi	168
III. Mehmed Tahta Çıktığında Şehzadelerin Katli.....	169
Yeni Cami'nin Temelinin Atılması.....	170
Künhü'l-Ahbâr (Gelibolulu Mustafa Âlî)	171
Giriş	171
Niğbolu Zaferi	171
Mora'nın Fethi	172
III. Murad'ın İlk Cümlesi ve Kıtık	173
Heft Meclis (Gelibolulu Mustafa Âlî)	173
Yazılış Sebebi.....	173
Nusret-nâme (Gelibolulu Mustafa Âlî)	174
Ereş Kalesi'nin İnşası	174
Tâcü't-Tevârih (Hoca Sadeddin).....	175
Ergene Köprüsü'nün İnşası.....	176
Kili ve Akkırman'ın Fethi.....	176
Şahkulu İsyanı ve Karagöz Paşa'yı Öldürmeleri.....	178

SEFÂRET-NÂMELER

OSMANLI GÖZÜYLE DÜNYA (Özer Küpeli)	183
Hacı Zağanos'un Sefâret Raporu	187
Yazılış Sebebi.....	187

ESÂRET-NÂME HÂTİRÂT VE GÜNLÜKLER

OSMANLI ÇAĞLARINDA BEN-ANLATILARI (Özer Küpeli)	191
Bir Yeniçerinin Hatıratı (Ostravica'lı Konstantin Mihail Konstantinovic)	196
Devşirilmesi	196
Drakula Hakkında	197
Vâkıât-ı Cem Sultan	197
Cem Sultan'ın Romada Papa Tarafından Karşılması.....	197
Yeni Seçilen Papa'nın Cinsiyetinin Belirlenmesi.....	198
Cem Sultan'ın Ölümü	198
Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları (Seyyid Muradi).....	199
Oruç Reis'in Kesilen Kolu	199
Preveze Savaşı.....	199
Sergüzeşt-i Zaîfi (Mehmed Zaîfi)	200
İstanbul	200
Kitâbü'l-Menâmât (Nuh Ağa).....	201
Şeyh Şuçâ ile III. Murad'ın Tanışıklığına Vesile Olan Rüya Tabiri Meselesi	202
III. Murad'ın Culusundan Üç Gün Önce Gördüğü Rüya	202
Bir Mezcubun Dedikleri.....	202
Şeyhin Birinin Oğlu Hakkındaki Kehaneti	203
Rüyasında On Yıl Ömrünün Kaldığını Duyması	203
Payitahtta Celali İsyanı Korkusu	203
Kendisine Büyü Yapıldığı Hakkındaki Endişeleri	203
Sergüzeşt-i Esîri-i Malta (Macuncu-zâde Mustafa Efendi)	203
Esir Düşüşü.....	203
Esirlerin Kurtuluş Bedelinin Belirlenmesi.....	204

DİN VE DİN KAYNAKLI LİTERATÜR

OSMANLI DÜŞÜNCESİNİN İNANÇ KAYNAKLARI (Hidayet Aydar)	207
KUR'AN MEAL TEFSİR	211
el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân (Bedrüddîn ez-Zerkeşi).....	211
Yazılış Sebebi.....	211
Kur'an'da Hitaplar ve Muhatapları	212
en-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr (Muhammed el-Cezerî).....	214
Yazılış Sebebi.....	214
Kıraat İmamları ve Râvileri	215
Tefsîrî'l-Celâleyn (Celâleddin el-Mahallî - Celâleddin es-Süyûtî).....	217

Fâtiha Sûresi.....	218
İhlas Sûresi.....	219
Felak Sûresi.....	219
Nâs Sûresi.....	220
el-İtkân fi-Ulûmi'l-Kur'ân (Celâleddin es-Süyûtî).....	220
Kur'an'ın Bir Araya Getirilip Tertip Edilmesi.....	220
İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm (Ebussuûd Efendi).....	223
Müşâkele Sanatı.....	224
HADİS	227
Yüz Hadis Yüz Hikâye (Erzurumlu Darîr).....	227
Hadis-i Erbaîn (Molla Câmî).....	230
Mukaddime.....	230
el-Câmiu's-Sagîr (Celâleddin es-Süyûtî).....	234
Terceme-i Hadis-i Erbaîn (Fuzûlî).....	237
Mukaddime.....	238
Kıt'alar.....	238
Hâtîme.....	240
Sübhatü'l-Uşşâk (Latîfî).....	240
Yazılış Sebebi.....	241
Kıt'alar.....	241
FIKİH AKÂİD İLMİHÂL	243
OSMANLI FIKİH AKÂİD İLMİHÂL LİTERATÜRÜ (Mahmut Samar).....	243
FIKİH	245
Tenkîhu'l-Usûl (Sadrüşşerîa).....	245
Mukaddime.....	245
Fıkıh Usulü.....	245
et-Tavzîh ve et-Telvîh (Sadrüşşerîa ve Sadeddin et-Teftâzânî).....	248
Konu ve Mesele Hakkında.....	249
Şerhü'l-Menâr (Ferişteoğlu).....	252
Vikâye-nâme (Devletoğlu Yusuf).....	255
Yazılış Sebebi.....	256
Namaz.....	256
Dürerü'l-Hükkâm fi-Şerhi Gureri'l-Ahkâm (Molla Hüsrev).....	258
Mülteka'l-Ebhur (İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî).....	262
AKAİD İLMİHÂL	265
Ta'dilü'l-Ulûm (Sadrüşşerîa).....	265
İmanın Mahiyeti.....	265
İman Teslim Şartını İçermez.....	265
Hilâfet ve İmâmet.....	266
Şerhu'l-Akâid (Sâdeddin et-Teftâzânî).....	267
Kelam İlmi.....	267

Kasîdetü'n-Nûniyye (Hızır Bey)	271
Delâilü'l-Hayrât (Şeyh Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî)	275
Vasiyyet-nâme (Birgivi Mehmed Efendi)	277
et-Tarikatü'l-Muhammediyye (Birgivi Mehmed Efendi)	280
Yazılış Sebebi.....	280
Bidat.....	281
Şer'iat-ı Muhammediyye.....	281
SİYER	283
Terceme-i Siyer-i Nebi (Erzurumlu Darîr)	283
Tercüme Sebebi	283
Dürretü't-Tâc fi-Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc (Veysi)	286
Miraç.....	286
TASAVVUF AHLAK	291
OSMANLI TASAVVUF VE AHLAK ESERLERİ LİTERATÜRÜ (İsmail Güleç) ..	291
Kerâmât-ı Ahî Evran (Gülşehri).....	294
İstîlâhâtü's-Sûfiyye (Abdürezzak Kâşânî)	296
Akıl Sahibi, Âlim, Allah'la Kıyâm, Allah İçin Kıyâm, Ârif, Avâm, Basîret,	
Cem, Elif, Fetihler, Fiiller Cenneti, Furkan, Gınâ, Göz Sahibi,	
Hakk'ı Yakinen Bilen, Hakk'ın Vechi, Halvet, Hâtemü'n-nübüvvet,	
Hevâ, Hikmet, Hürriyet, İki Denizin Birleştiği Yer, Kalb, Kutub, Mahfûz,	
Mutluluğun Kimyası, Mümkünlerin Zâhiri, Nefis, Nefs-i Emmâre,	
Nefs-i Levvâme, Nefs-i Mutmainne, Rûh, Sâlik, Sıfatlar Cenneti, Şeyh,	
Tarikat, Tasavvuf, Tasavvufun Temeli, Vârid, Veli, Vücut, Yeniden Yaratma	299
Menâkıbu'l Ârifin (Ahmed Eflâkî).....	300
Hikâyeler	300
Câvidân-nâme (Fazlullah-ı Hurûfî).....	304
Ümmînin Manası.....	304
Yaratılışın Evveli.....	304
Allahu Teâlâ'nın Âdem'e İlim Vermesi	304
Şeytana Secde Emirlerinin Adedi	305
Mebde ve Meâd (Başlangıç ve Dönüş Yeri)	305
Kelamın Müttekellimin Sıfatı Olması	305
Kelam.....	305
Elif'in Diğer Harflerden Önceliği	305
Elif, Lâm, Mîm'in İsimliği	305
Tavafın Sayıları	306
Kurban Edilen Hayvanın Haramlığı.....	306
Ölümsüzlük Suyu (Ab-ı Hayât)	306
Sidretü'l-Müntehâ	306
Ahir Zamanda Kâbe'nin Kaldırılması	306
İbadetin Meydana Gelişi	307

Kâbe'nin İsimlendirilmesi ve Âdem'in Yüzü	307
Kırk Oruç	308
Vâridât (Şeyh Mahmud Bedreddin)	308
İnsanların İbadetteki Hataları	308
Yeryüzüne ve Gökyüzüne Sunulan Emanet	308
Melekler	309
Allah'tan Başka Mevcut Yok	309
İsa Aleyhisselam	309
Dua ve Zikir	309
"Ölmeden Önce Ölüünüz" Hadisine İlişkin Bazı Görüşler	310
Deccal, Kıyamet, Dabbetülarz	310
Her Şeyin Mutlak Varlık Olduğu	310
Allah Velilerinin Bazı Olağanüstü Şeyler Göstermesi	310
Mana Âleminde Zuhur Eden Bazı Keşifler	310
Terceme-i Gülşen-i Râz (Elvân-ı Şîrâzî)	311
Zülf	312
Şarap, Şem, Şâhid, Meyhâne	313
Ahlâk-ı Muhsinî (Hüseyn Vâiz-i Kâşifi)	315
Adalet	315
Hilim	316
Teyakkuz ve Haberdarlık	317
Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân (Vâhidî)	318
Kalenderiler	318
Ahlâk-ı Alâî (Kınalı-zâde Ali Efendi)	321
Kibir ve Tedavisi	321
Gıybetin Sebepleri	323
Gıybetin Tedavisi	326
Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî (Muhyî-i Gülşenî)	326
Sekizinci Takallub	326
İbrahim Paşa'nın Yalan Dolanları	328
İbrahim Gülşenî ile Kanunî'nin Görüşmesi	329

BİLİM

OSMANLI BİLİM TARİHİ VE LİTERATÜRÜ	
(Sevta Kadıoğlu - Gaye Danışan)	333
MATEMATİK	342
el-Muhammediyye fi'l-Hisâb (Ali Kuşçu)	342
Çift Yanlış Yöntemiyle Bilinmeyenlerin Tespiti	342
Umdetü'l-Hisâb (Matrakçı Nasuh)	344
Problemler	344
ASTRONOMİ	346

Zic-i Uluğ Bey	346
Gezegenerin Çakışma ve Geri Geliş Zamanlarının Belirlenmesi.....	346
Güneş Geri Gelişinin Belirlenmesi	347
el-Fethiyye fi-İlmi'l-Hey'e (Ali Kuşçu)	349
Gezegenerin Küreleri Hakkındadır	349
Gezegenerin Kürelerinin Hareketleri Hakkındadır	350
Rûz-nâme-i Şeyh Vefa (Muslihuddîn Mustafa b. Ahmed el-Sadrî el-Konavî)	351
Dibâce.....	351
Hediyetü'l-Mülûk (Muhammed b. Kâtib Sinan el-Konevî el-Muvakkit).....	353
Mukaddime.....	353
Düzgün Çeyrek Dairenin Bulunması, Doğu-Batı Doğrusu,	
Ufuk Çizgisi ve Yükseklik Yayını.....	354
Başka Bir Yöntemle Düzgün Çeyrek Dairenin Bulunması.....	354
Kifâyetü'l-Vakt bi-Ma'rifeti'd-Dâir ve Fazlihi ve's-Semt	
(Muvakkit Mustafa bin Ali)	355
Mukaddime.....	355
Terimler	356
Burçlar Kuşağı	357
İkinci Eğrisi	357
Şafak ve Fecir Eğrisi	357
Teshilü'l-Mikât (Muvakkit Mustafa bin Ali)	357
Mukaddime ve İçerik.....	358
Hülâsatü'l-Hey'e (Seydi Ali Reis).....	359
Kürelerin Adedi, Nitelikleri ve Sıralanışları	360
Mir'ât-ı Kâ'inât (Seydi Ali Reis).....	361
Yazılış Sebebi.....	361
Dâire-i Mu'Addil [Aletin] İşleyişi.....	362
Âlâtü'r-Rasadiyye li-Zic-i Şehinşâhiyye (Takiyüddin)	363
Mukaddime.....	364
Zâtü'l-evtâr	364
Cerîdetü'd-Dürer ve Harîdetü'l-Fiker (Takiyüddin)	365
Giriş	366
FİZİK	367
el-Kevâkibü'd-Dürriyye fi-Vaz'î'l-Benkâmâtî'd-Devriyye (Takiyüddin)	367
Kitâbu Nûri Hadâkati'l-Ebsâr ve Nûri Hadîkati'l-Enzâr (Takiyüddin).....	368
Doğrudan Görme	369
ZOOLOJİ-BOTANİK-JEOLOJİ	372
Hayâtü'l-Hayevân (Demiri).....	372
Ahu (Ceylan)	372
Akbaba.....	373

COĞRAFYA

Kitâb-ı Bahriye (Pîrî Reis)	374
Yazılış Sebebi.....	374
Gemici Tabiri ile Fırtına.....	375
Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn-i Sultân Süleymân Han (Matrakçı Nasuh)	376
Yedi İklim ve Onlarla İlişkili Yıldızlar	376
Mir'ât-ı Memâlik (Seydi Ali Reis).....	378
Yazılış Sebebi.....	378
Hindistan Macerası.....	380
Evzahu'l-Mesâlik ilâ-Ma'rifeti'l-Büldân ve'l-Memâlik (Sipâhî-zâde Mehmed)	382
Gökyüzü, Gezegenler ve Yıldızlar	382
Yer Küre, Enlemler ve Boylamlar	383
Yedi İklim	384
Târih-i Hind-i Garbî (Mehmed Sûudi Efendi)	385
Yeni Bir Dünya ve Yeni Bir Bölgenin Ortaya Çıkışı	385
Menâzirü'l-Avâlim (Âşık Mehmed).....	390
Yeryüzünün Şekli ve Görünüşü	390
Yeryüzünün Cismi ve Yapısı	391
Yeryüzünde Varsayımsal Bir Yolculuk	391
Yeryüzünün Bölümlerini Tanıma	392

TIP VE ECZACILIK

TÜRKÇE TIP VE ECZACILIK LİTERATÜRÜ (Şaban Doğan)	393
Tuhfe-i Mübârizî (Hekim Bereket).....	398
Canlar	398
İnsan Benzinin Renkleri	398
Zayıflık-Şişmanlık, Katılık-Gevşeklik	399
İnsan Bedeninin Gelişim Evreleri.....	399
Erkek ve Dişi.....	399
Dış Unsurlar.....	399
Kitâb der-Hulâsa-i İlm-i Tıp (Hekim Bereket)	400
Melankoli	400
Aşk Hastalığı.....	400
Kandan Kaynaklanan Felç	401
Tercüme-i Müfredât-ı İbnü'l-Baytâr	401
Argîs, Amlîles, Ebhel, Ebrîsem, Abanûs, Ebû Kânis, İbnü İrs, el-Ânuk	403
Edviye-i Müfrede (İshâk bin Murâd)	403
Hafakân	404
Ağızdan Kan Gelmesi.....	405
Gaz Sıkışması.....	405
Hıçkırık	406

Mürşid (Muhammed bin Mahmûd-1 Şîrvânî)	407
Göz Kapaklarında Kaşıntı	407
Göz Kapaklarında Karıncalanma	407
Göz Kapaklarında İltihaplanma	408
Göz Kapaklarında Siğil	408
Tuhfe-i Murâdî (Muhammed bin Mahmûd-1 Şîrvânî)	408
Panzehirler	408
Müntahab-ı Şifâ (Hacı Paşa)	409
Hava Tedbiri	410
Gıdalar	410
Sular	411
Hareket	411
Uyku	412
Yâdigâr (Tabip İbni Şerif)	412
Uykunun Zamanı ve Yatış Şekilleri	412
Aşırı Uyku ve Uykusuzluk	413
Egzersiz	413
Bâh-nâme (Ali bin İshak)	415
Cinsel İlişkinin Faydaları	415
Cinsel İlişkinin Mekruh ve Müstehâb Olduğu Zamanlar	416
Cerrâhiyyetü'l-Hâniyye (Sabuncuoğlu Şerefeddin)	417
Kalça Kemiğinin Üst Bölümüne Yakı Vurma	418
Mücerreb-nâme (Sabuncuoğlu Şerefeddin)	418
Yılan Isırmalarına Karşı Panzehir	418
Terceme-i Akrabâdîn (Sabuncuoğlu Şerefeddin)	419
Kâfur Macunları	419
Alâ'im-i Cerrâhîn (Cerrah İbrahim)	420
Kürek Kemiği Çıkığı	421
Kürek ile Omuz Arasındaki Kemik Çıkığı	421
Dirsek Çıkığı	421
Bilek Çıkığı	422
Tarak Kemiği Çıkığı	422
Parmak Çıkığı	422
Nüzhetu'l-Ezhân fi-İslâhi'l-Ebdân (Dâvud el-Antakî)	423
Beyin Hakkında	423
Menâfi'ü'n-Nâs (Nidâî)	424
Şişlik Giderici Yakılar, Sargılar, Merhemler	425
Yara ve Nasırları İyileştiren Merhemler	425
Yağların Hazırlanması ve Faydaları	426
KELAM FELSEFE MANTIK	427
OSMANLI KELAM FELSEFE MANTIK LİTERATÜRÜ (Ayşe Betül Tekin)	427

KELAM FELSEFE	429
Mukaddime (İbn Haldûn).....	429
Tehâfütü'l-Felâsife/Kitâbu'z-Zühr (Ali Tûsî).....	434
Önsöz.....	434
Allah'ın Fâil ve Sâni' Olduğu.....	434
İnsani Nefsin Mücerret Olup Olmadığı.....	435
Sonuç	436
Şerhu'l-Makâsîd (Sâdeddin et-Teftâzânî).....	436
Vahdet-i Vücûd Eleştirisi	436
Hâşiye-i Tecrîd (Seyyid Şerîf Cürcânî).....	439
Mevcûdâtın Taksimi	440
Varlıkların Bütünü	442
Kitâbu't-Ta'rîfât (Seyyid Şerîf Cürcânî).....	442
Te'vîl, Zekât, Zamân, Zünnâr, Zühd, Zâviye, Sâlih, Sıhhat, Gaflet, Gıybet, Kitâbet, Kerîm, Kerâmet, Kâbe, Leff ü Neşr, Müşâhede, Mu'cize, Meczûb, Mahabbet, Muhkem ve Müteşâbih, Mihrâb.....	445
Şerhu'l-Mevâkıf (Seyyid Şerîf Cürcânî).....	445
Şerhu Hidâyeti'l-Hikme (Kâdî Mîr Meybûdî).....	448
Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkıf (Molla Muslihuddîn el-Lârî).....	451
Mukaddime.....	451
Saltanat	452
Melekût.....	452
Yedi Gök ve Yedi Yer.....	452
İklîm.....	452
Kayyûm	453
MANTIK	453
Levâmî'u'l-Esrâr Şerhu Metâli'i'l-Envâr (Kutbüddîn er-Razî).....	453
Mukaddime.....	453
Hamd	455
Hidâyet	455
Tahrîru'l-Kavâ'idî'l-Mantikiyye (Kutbüddîn er-Razî).....	455
Mantığın Mahiyeti ve Ona Duyulan İhtiyacın Açıklanması	456
Şerhu'ş-Şemsiyye (Sâdeddin et-Teftâzânî).....	458
Mukaddime.....	458
Mantık İlminin Kapsamı.....	459
el-Fevâ'idü'l-Fenâriyye (Şemseddin Molla Fenâri).....	461
Mukaddime.....	461
Çelişki	462
Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Metâli' (Molla Lütfî).....	463
Zübdetü'l-Beyân (Lâdikli Mehmed Çelebi).....	465
Yazılış Sebebi ve İçerik.....	466

Cevher	466
Müfred	466
Edat, Kelime, İsim	467
Kıyâs ve Kısımları	468
Beş Sanat	468

KÜLTÜR-SANAT

MİMARİ	471
OSMANLI MİMARİ LİTERATÜRÜ (Ozan Yılmaz)	471
Risâle-i Mi'mâriyye (Cafer Efendi)	473
Zirâ'	473
Diğer Mimari Ölçü Birimleri	475
Tezkiretü'l-Bünyân ve Tezkiretü'l-Ebniye (Sâi Mustafa Çelebi)	476
Önsöz	476
Sinan'ın Devşirilmesi	476
Van Gölü'nde Kadırğa İnşası	476
Prut Köprüsü	477
Süleymaniye Camisi	477
Sinan Çağı (Gülru Necipoğlu)	479
MUSİKİ	483
OSMANLI MUSİKİ LİTERATÜRÜ (Recep Uslu)	483
Kitâbü'l-Edvâr (Safiyüddin el-Urmevi)	485
Nağmelerin Tarifi, Tizlik ve Pestlik	485
Desâtînin Kısımları	485
Eb'âdın Oranları	486
Kulağa Hoş Gelmeyen Sesler	486
Kulağa Hoş Gelen Sesler	486
Ud Tellerinin Düzeni ve Seslerin Çıkarılması Hakkında	487
Meşhur Devirler	487
Îkânın Devirleri	487
Kenzü't-Tuhaf (Hasan-ı Kâşânî)	487
Önsöz ve İçerik	488
Çeng-nâme (Ahmed-i Dâî)	490
Ser-Âgâz-ı Dâstân	491
Risâle-i Mûsikî (Kırşehirli Yusuf bin Nizameddin)	494
Câmi'ü'l-Elhân (Abdülkâdir-i Merâgî)	496
Kitâb-ı Edvâr-ı Hızır (Hızır b. Abdullah)	499
Kitâb-ı Edvâr-ı Şükrullah (Ahmedoğlu Şükrullah)	502
Yazılış Sebebi	502
Mukaddime	503
El-Matla' Fî Beyâni'l-Edvâr (Seydi Bey)	503

GELENEKSEL SANATLAR	507
OSMANLI ÇAĞLARINDA GELENEKSEL SANATLAR (Ozan Yılmaz)	507
HAT	509
Menâkıb-ı Hünerverân (Gelibolulu Mustafa Âli Efendi).....	509
Yazıcılık Sanatının Gerekliği ve Güzel Yazının Şerefi.....	509
İbn Bevvâb ile Yakut'a Dair Bir Fıkra	509
Yedi Üstatlar.....	510
NAKKAŞLIK	511
Minyatür (Metin And).....	511
Dinsel Konular	511
Doğa ve Kent Görünümleri.....	511
Günlük Yaşam Sahneleri.....	512
Kuşlar, Hayvanlar, Yaratıklar, Bitkiler	513
Portre Geleneğinin İkinci Evresi: Nigâri (Serpil Bağcı vd.).....	514
EL SANATLARI	
Türk El Sanatları (H. Örcün Barışta).....	515
El Yazmaları	515
Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	517
Giysi Türleri	517
Taki	517
Ev Tekstili Ürünleri.....	517
Metal Ürünler.....	518
Toprak Ürünler.....	518
Ağaç Ürünler	518
CİLTÇİLİK	
Türk Cilt Sanatı (Mine Esiner Özen)	518
Klasik Doğu Ciltleri.....	518
Ciltçiler	520
Ciltçilik Sözlüğü	520
SÜSLEME SANATLARI	
Türk Süsleme Sanatçıları: Müzehhipler (A. Süheyl Ünver).....	521
Baba Nakkaş	521
Fatih Zamanında Nakışhane	521
Mecma'ü'l-Acâ'ib Albümü	522
Barbaros Hayrettin.....	522
Karamemi Bu (Kanunî) Divanı İçin Yalnız Başına mı Çalıştı?	522
YEME-İÇME GİYİM-KUŞAM TEŞRİFAT	523
OSMANLI YEME-İÇME GİYİM-KUŞAM TEŞRİFAT LİTERATÜRÜ	
(Ozan Yılmaz)	523
YEME-İÇME KÜLTÜRÜ	526
Yemek Kitabı (Muhammed bin Mahmud Şirvani)	526

Yazılış Sebebi.....	526
Tuffahiye, Ukeyke Aşı, Boranı, Tandırda Pişen Herise, Mutaccan, Sirkeli ve Tahinli Kuru Balık Kavurması, Nane Turşusu, Zülbiye, Paluze, Mutancana.....	529
Câmi'ü'l-Buhûr der-Mecâlis-i Sûr (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi)	529
Aşçılar Zümresinin Sınırsız Tatlar Sunmalarına Dair.....	529
İstanbul Kahvecileri.....	531
Meyhaneciler	532

DİL-EDEBİYAT

SÖZLÜK	535
OSMANLI LÛGAT LİTERATÜRÜ (Ozan Yılmaz).....	535
Tuhfe-i Şâhidî (Şâhidî İbrahim Dede)	539
Vankulu Lügati (Vankulu Mehmed Efendi).....	541
DİLBİLİM RETORİK	545
OSMANLI BELÂGAT LİTERATÜRÜ (Mücahit Kaçar)	545
Telhîsu'l-Miftâh (Kazvîni)	547
Dîbâce.....	547
Mukaddime.....	547
Kelamın Belâgati	547
Meânî (İcâz, İtnâb, Müsâvât)	548
İcâz	548
İtnâb.....	548
Beyân	548
Bedî'	548
Mutavvel (Sâdeddin et-Teftâzânî)	549
Belâgat Mananın mı Lafzın mı Sıfatıdır?	549
El-Misbâh fî-Şerhi'l-Miftâh (Seyyid Şerif el-Cürcânî).....	551
Kalb Sanatı	551
el-Fevâ'idü'z-Ziyâiyye (Molla Câmi).....	553
Kelime	553
Lafız	554
Müessiretü'l-Ulûm (Bergamalı Kadri).....	555
Kelime.....	555
Kelimenin Türleri.....	556
Geçmiş Zaman	556
Soru İsimleri ve Ekleri.....	556
Özne ve Nesne.....	556
Bahrü'l-Maârif (Gelibolulu Sürûri).....	557
Yazılış Sebebi ve İçerik.....	557
Aruz İlmi ve Şiir Terimleri.....	557
Sanatlı Kasideden Örnekler.....	558

Kitâbu'l-Avâmil (Birgivi Mehmed Efendi).....	559
Kitâbu İzhâri'l-Esrâr (Birgivi Mehmed Efendi).....	561
BİYOĞRAFI	564
OSMANLI BİYOĞRAFI ESERLERİ LİTERATÜRÜ (Suat Donuk).....	564
Mecâlisü'n-Nefâ'is (Ali Şir Nevâyî).....	567
Mevlânâ Lutfî.....	567
Mevlânâ Yakînî.....	568
Mevlânâ Atayî.....	568
Mevlânâ Sekkâkî.....	568
Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l Fütüvve (Ali Şir Nevâyî).....	569
Tasavvuf Ehlinin Tasavvuf Yoluna Giriş Düzeni.....	570
Tasavvuf Ehlinin Eylem ve Davranışları ile Azla Yetinme	
Özelliklerinden Bazıları.....	571
Terceme-i Nefahâtü'l-Üns (Lâmiî Çelebi).....	572
Hallâc-ı Mansûr.....	572
Heşt Bihişt (Sehî Bey).....	574
Mahmûd Paşa.....	574
Pîrî Paşa.....	575
Çâkerî Sinân Bey.....	575
Mihrî Hatun.....	575
Hayâlî.....	575
Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye (Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi).....	575
Yazılış Sebebi.....	576
Şeyh Edebâli.....	577
Sinan Paşa.....	577
Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratu'n Nuzamâ (Latîfi).....	579
Yahyâ Bey.....	579
Tâcî.....	580
Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (Âşık Çelebi).....	580
Bâkî.....	581
Yahyâ.....	581
Hadâiku'ş-Şakâik (Mecdi Mehmed Efendi).....	582
Yazılış Sebebi.....	582
Mevlânâ Edebâli.....	583
DİVAN EDEBİYATI	585
OSMANLI ÇAĞLARINDA KLASİK EDEBİYAT (Ömür Ceylan).....	585
Garîb-nâme (Âşık Paşa).....	589
“Bir”lik.....	589
Yaş-nâme.....	590
Türkçe Üzerine.....	591
Hâfız Divanı	592

Gazeller.....	592
Hoca Dehhânî Divanı	596
Gazeller.....	596
Kadı Burhâneddîn Divanı	597
Gazeller.....	598
Rubâî.....	598
Seyyid Nesîmî Divanı	598
Gazeller.....	599
Har-nâme (Şeyhî)	602
Yûsuf u Züleyhâ (Hamdullah Hamdî)	603
Heves-nâme (Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi)	605
Bursa Şehrengîzi (Lâmîî Çelebi)	606
Ahmed Paşa Divanı	607
Gazeller.....	608
Necâtî Bey Divanı	609
Gazeller.....	609
Tazarru-nâme (Sinân Paşa)	610
Fuzûlî Divanı	612
Su Kasidesi	612
Gazeller.....	613
Leylî vü Mecnûn (Fuzûlî)	614
Hadîkatü's-Sü'edâ (Fuzûlî)	617
Şikâyet-nâme (Fuzûlî)	618
Bâkî Divanı	619
Kaside-i Bahâriyye	620
Gazeller.....	621
Kıt'a	621
Şâh u Gedâ (Taşlıcalı Yahyâ Bey)	621
Hayâlî Bey Divanı	623
Gazeller.....	623
Terkîb-i Bend (Bağdatlı Rûhî)	624
Şiirler (Üsküplü Vâlihî)	626
Gazel	626
Beyitler	626
Gazâyî Divançesi (Gazi Giray)	627
Gazeller.....	627
Hilye (Hâkânî Mehmed Bey)	628
TÜRK DÜNYASINDAN YANSIMALAR	630
Hüseyin Baykara Divanı	630
Gazeller	630
Mahbûbu'l-Kulûb	631

Aşk Hakkında	632
Nevâyî Divanları	632
Gazeller.....	633
Şibânî Han Divanı	633
Gazeller.....	634
Kansu Gavri Divanı	635
Gazeller.....	635
Babür Divanı	636
Gazeller.....	636
Babür-nâme	637
TEKKE EDEBİYATI	639
OSMANLI ÇAĞLARINDA TASAVVUF EDEBİYATI (Ömür Ceylan)	639
Mevlid (Süleyman Çelebi)	644
İlahîler (Hacı Bayrâm-1 Velî)	648
Eşrefoğlu Rûmî Divanı	649
İlahîler	650
Müzekki'n-Nüfûs (Eşrefoğlu Rûmî)	650
Envârü'l-Âşîkîn (Ahmed Bîcan)	653
Gece İbadetleri	653
İlmin Fazileti.....	654
Acâ'ibü'l-Mahlûkât (Ahmed Bîcan)	654
Ay	654
Hayvanlar	655
Muhammediye (Yazıcıoğlu Mehmed)	655
Şatahât-1 Sûfiyâne	657
Kaygusuz Abdal.....	658
Azmî Baba.....	659
İdris-i Muhtefî	659
Kul Nesîmî	659
Aziz Mahmud Hüdâyî Divanı	660
İlahîler	660
ÂŞIK ŞİİRİ	662
OSMANLI ÇAĞLARINDA ÂŞIK ŞİİRİ (Bülent Akın)	662
Köroğlu	665
Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne	665
Mert Dayanır Namert Kaçar.....	665
Tan Yeri Atanda Şafak Sökende.....	665
Bugün Ben Bir Söz İşittim	665
Karacaoğlan	666
Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem	666
Güzel Ne Güzel Olmuşsun.....	666

Gurbette Ömrüm Gececek	667
İncecikten Bir Kar Yağar	667
Bir Yiğit Gurbete Gitse	667
Sunayı da Deli Gönül Sunayı	667
Bir Ayrılık Bir Yoksulluk	668
Ala Gözlerine Kurban Olduğum	668
Yeşil Başlı Gövel Ördek	668
Ela Gözlü Nazlı Dilber	668
Üryan Geldim Gene Üryan Giderim	668
Bağlandı Yollarım Kaldım Çaresiz	668
Pencereden Bakan Dilber	669
Hey Ağalar Böyle M'olur	669
ALEVÎ-BEKTAŞI ŞİİRİ	670
OSMANLI ÇAĞLARINDA ALEVÎ-BEKTAŞI ŞİİRİ (Bülent Akın)	670
Şah İsmail Hatayı	674
Devriye	674
Düvaz İmam	675
Gönül Ne Gezersin	675
Kırklar Meydanına Vardım	675
Muhammed Doğduğu Gece	676
Kerem Eyle	676
Akıl Gel Beru Gel Beru	676
İptidadan Yol Sorarsan	677
Gazel	677
Hakikat Bir Gizli Sırdır	677
Gazel (Deh-nâme)	677
Pir Sultan Abdal	678
Güzel Âşık Cevrimizi	678
Kul Olayım Kalem Tutan Eline	679
Seversen Ali'yi Değme Yarama	679
Ben de Bu Yayladan Şah'a Giderim	679
Tevhit Semahı	679
Bir Güzelin Âşığıym Erenler	680
Uyur İdik Uyardılar	680
Derdim Çoktur Hangisine Yanayım	680
Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez	680
Sarı Tanbura	681
Ey Benim Divane Gönüm	681
Kul Himmet	681
Erenler Şâhına Kimse Eremez	682
Ali'yi Gördüm Ali'yi	682

Düvaz İmam	682
Kazak Abdal	683
Eşeği Saldım Çayıra	683
Ormanda Büyüyen Adam Azgını	683
Mürsel Baba Oğlu Sultan Balımdır	684
HALK ANLATILARI	685
OSMANLI ÇAĞLARINDA HALK ANLATI GELENEĞİ (Bülent Akın)	685
Oğuz Kağan Destanı	689
Dede Korkut Kitabı	691
Mukaddime	691
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı	692
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı	693
KAYNAKÇA	697
DİZİN	712

EDİSYON NOTLARI

- Her seçki öncesi ilgili metnin özelliği, tarihî-edebeî değeri ve etkilerini konu alan kısa bir izah sunulmuş, müellif/şair biyografileri mümkün olduğu kadar kısa bir şekilde dipnotlarda verilmiştir.
- Seçki sıralamalarında varsa telif tarihi, yoksa müellif vefat tarihine dayalı kronoloji gözetilmiştir.
- Seçki başlıkları, aynı adlı eserin bütün olarak seçkiye dâhil edildiği anlamını taşımaz.
- Seçkiler, eğer alıntılanan kaynağında Türkiye Türkçesi ile neşredilmemişse hazırlayanlar tarafından dil içi aktarımı ya da tercümesi yapılarak kullanılmıştır.
- Manzum metinler, sanat değeri taşıyan kimi klasik dönem nesirleri ve فرمان, hüküm, ruhsat, fetva gibi resmî evraktan bazılarında, okuyucunun dil zevki ve bilinci gözetilerek klişe kullanımlar ve sanat derinliği korunmuş; aktarımlarının hemen yanında özgün biçimleriyle de seçkiye dâhil edilen bu bölümler eğik harflerle belirlenmiştir.
- Seçkiyi hazırlayan isim/isimler, seçkinin hemen peşinden {...} ile gösterilmiştir. Hazırlayanın adı soyadı bulunmayan seçkiler ilgili Bölüm Danışmanı tarafından hazırlanmıştır.
- Seçki kaynağı, seçki öncesi verilen izah bölümünde gösterilmiş, sayfa numaraları seçki sonrasında kaydedilmiştir. Birden fazla eseriyle seçkiye dâhil olan isimlerde seçki kaynakları, her seçki sonrasında ayrı ayrı gösterilmiştir.
- Seçki başlığı olarak klasik dönemde eser adları, birey bilincinin ve matbuatın geliştiği yenileşme döneminde ise müellif adı kabul edilmiştir.
- Farklı eserleriyle farklı başlıklar altında seçkiye giren isimlerin biyografileri ilk geçtikleri yerde verilmiş; diğer yerlerde buraya gönderme yapılmıştır.
- Seçki künyelerinde yayınevi adlarından sonra gelen Kitap, Kitabevi, Yayınları, Yayınevi vb. sözcükler ile C. (Cilt), S. (Sayı), s. (sayfa) kısaltmaları kullanılmamıştır.

KISALTMALAR

A.DVN.DVE.d.	: Bab-1 Asafi Divan-1 Hümâyûn Düvel-i Ecnebiye Kalemi
A.DVN.MHM.d.	: Bab-1 Asafi Divan-1 Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri
A.DVNS.NMH.d.	: Bab-1 Asafi Divan-1 Hümâyûn Sicilleri Name-i Hümâyûn Defterleri
A.MKT.MVL	: Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı
A.VRK	: Sadaret Evrak Kalemi Evrakı
AE. SSLM.III	: Ali Emiri Selim III
AE.SMHD1	: Ali Emiri Mahmud I
AE.SMMD1	: Ali Emiri Mehmed I (Çelebi)
AKMY	: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
ATÜ	: Atatürk Üniversitesi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜY	: Ankara Üniversitesi Yayınları
BEO	: Babıali Evrak Odası Evrakı
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BÜY	: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
C.ADL	: Cevdet Adliye
CB	: Cevdet Belediye
çev.	: Çeviren
DBİA	: Doğuştan Bugüne İstanbul Ansiklopedisi
der.	: Derleyen
DH.SAİD.d.	: Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri Fihristi
DH.SYS	: Dahiliye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİBY	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
DİRY	: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları
DT	: Doktora Tezi

DTCFD	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
DTTDY	: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları
ed.	: Editör
EÜ	: Ege Üniversitesi
EÜY	: Erciyes Üniversitesi Yayınları
EV.d.	: Evkaf Defterleri
GÜ	: Gazi Üniversitesi
HAT	: Hatt-ı Hümayûn
haz.	: Hazırlayan
IRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İ.DUİT	: İrade Dosya Usulü
İ.MMS	: İrade Meclis-i Mahsus
İBBY	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları
İFCY	: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜEFD	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
İÜEFY	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
İÜİFM	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
İÜTDED	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
İÜY	: İstanbul Üniversitesi Yayınları
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
KTBY	: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
MEBY	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGTD	: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği
MİL.E	: Millî Emlâktan Devralınan Belgeler
MŞH.FTV	: Fetvalar
MÜ	: Marmara Üniversitesi
MÜY	: Marmara Üniversitesi Yayınları
nşr.	: Neşir
OTAM	: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi
sad.	: Sadeleştiren

SCÜY	: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları
ŞD	: Şûrâ-yı Devlet
TAED	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TATAV	: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDKY	: Türk Dil Kurumu Yayınları
TEİS	: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
TEVY	: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
thk.	: Tahkik
TİBKY	: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TOBBY	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını
trc.	: Tercüme
TRT TSMR	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Türk Sanat Müziği Repertuarı
TS.MA.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TTKY	: Türk Tarih Kurumu Yayınları
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TVYY	: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
UÜY	: Uludağ Üniversitesi Yayınları
vr.	: Varak
Y.EE	: Yıldız Esas Evrakı
YEKY	: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi
yty.	: Yayın Tarihi Yok
yyy.	: Yayın Yeri Yok

HUKUK, MALİYE, BÜROKRASI VE
RESMÎ YAZIŞMA GELENEĞİ

KLASİK DÖNEM OSMANLI DOKÜMANTASYON TARİHİ

Cahit Telci*

Osmanlı devletinin ilk yüzyılı hakkında elimizdeki vesikalar maalesef çok sınırlıdır. Kuruluş dönemi belgeleri dendiğinde on dördüncü yüzyıl ortası ve sonrasına ait, sayısı iki elin parmaklarını geçmeyecek miktardaki belgeden bahsetmekteyiz. Osmanlı yönetiminin belge üretmeye başlaması hiç şüphesiz Orhan Gazi döneminden sonra I. Murat zamanında başlamış olmalıdır. Ancak bahse konu evrakın bir külliyet oluşturması ve sonraki yüzyıllarda Hazine-i Evrak olarak adlandırılacak olan devlet arşivine dönüşmesi ise daha ziyade Yıldırım Beyazıt zamanında gerçekleşmiş bir keyfiyettir. Nitekim Abdülvasi Çelebi, dönemin bu yönünü, defter sayılarının hayli fazlaşmış olduğunu vurgulayarak ortaya koymaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla Ankara Savaşı mağlubiyeti ve hayli uzun süren Fetret dönemi kargaşası, devletin neredeyse yıkılma aşamasına gelmesi, Bursa ve Edirne arasında yaşanan taht kavgası, bu döneme kadar üretilmiş olan evrakın bir şekilde dağılmasına, en azından Hazine-i Evrak'ın da devletin bütün kurumlarıyla beraber yaşadığı yıkımdan payına düşeni almış olmasına sebep olmuştur.

Çelebi Mehmet'in devleti toparlaması ile bu süreçten çıkmış ve kurumsal anlamda devlet II. Murat döneminde belirginleşmeye başlamıştır. Bürokrasinin geride bıraktığı izler olan evrak da bu dönemde artmaya başlar. Takip eden Fatih dönemi ise Osmanlı evrak sistematığının olduğu bir dönem olarak kabul edilebilir. Bunun muhtelif sebepleri olmalıdır. Gerek Timurlu, Akkoyunlu gerekse Bizans sahasından kâtiplerin Osmanlı bürokrasisinde istihdam edilmiş olmaları bu dönem Osmanlı kitabetinin gerçekten imparatorluk kitabeti olarak tanımlanabilmesine imkân vermektedir. Aslında çok da uzak olmayan II. Murat dönemi ya da Fatih'in ilk yıllarından günümüze ulaşan evrak ile İstanbul'un fethinden sonra ya da 1470'li yıllardan sonra bürokrasinin ürettiği metinlere bakıldığında, Osmanlı kaçırlarının kısa sayılabilecek bir zaman içinde önemli bir gelişme kat ettiği görülmektedir.

Bireysel kanaat, fikir ve yaklaşımlardan ziyade devlet aklı, kurumsal hafıza ve hikmet-i hükümet algısı ile evrak üretimi; Osmanlı bürokrasisinin hemen her döneminde az çok görülmekle birlikte özellikle on altıncı yüzyıl kamu bürokrasisinin, saray ve ofislerinin temel metin karakteri olarak ön plana çıkmaktadır. Osmanlı defterhanesinde yüzyıllar boyunca üretilen evrakta, nispeten bir standart görülmesi ve son derecede sınırlı sapmalara şahitlik edilmesi, bürokratik yazışma geleneğinin ciddi anlamda çalışıldığı intibasını uyandırmaktadır. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda tanzim edilmeye başlanan temettüat ve nüfus

* Bölüm Danışmanı.